

PIARRES LAFITTE JOAN ZAIKU

(1901-1985)

Bere langile haundienetarik bat galdu du Euskaltzaindiak: 1985 urte hontako Otsailaren 23-an eman zuen azken hatsa Baionako Ospitalean, bere ondoan zuela Pierre Andiazabal euskaltzain urgazlea. Berak ezagutza argi zaukala, azkeneraino jarraiki gintzaizkon Euskaltzaindiko kideak, Hiriart-Urruty, Diharce, Haritschelhar eta Baionatik hurbilenik ginenak bai-eta, azken asteetan, bisita batez, Euskaltzaindiaren zuzendaritza.

Gogoan dute Euskaltzaindikoek non ikusi duten azkenik, bere betiko urratsetan, Piarres Lafitte: Iruñean, 1984-ko Irailaren 25-etik 29-ra, hango bereko Hizkuntz-Eskolan egin zen Euskaltzaindiaren hamargarren biltzarrean. Lafitten gauza zen hain zuzen aste hartan erabiltzeko gaia: gramatika batzordearen buru bera, han behar zituen batzorde horrek zenbait denboraz erabili lanak eskaini edo presentatu. Eta egun horien hautua, Arturo Campionek bere gramatika atera zuenaren mendeburua.

Lafittek han ere agertu zituen betiko bizi gosea eta izpiritu xorrotxa ez ditugu ahantziko: urratsa laburtua bazuen ere eta bilkura batzuetan haren burua noiztenka erortzen izana gatik, izpiritua zalu, eta galde bat ere ez da harekin egundaino hutsean erori. Gainerat, ikastez eta ikustez ezin ase: gostarik gosta, ikasgai eta lanez kanpoko ateraldi eta ikusgarrietan burutik buru parte hartu zuen, ala Iruñeko arratsetan ala Leire ta Aralarko ibilaldietan, aste hartan guzian.

Horien guzien ondorioa zuena ala bizi luze ongi bete baten gaididura, irailaren 29 hãrtako lehen gauetik landa ez zuen onik izan, etxerat-eta; ondoko ortziraletan ospitalean sartu zen infarctus batekin eta nola bururatu den hori badakizue. Hau ere on duzue jakitea: infarctusaren zeinu berezien artategitik atera-ta, biharamunean bere ospitaleko ganbarako bulegoan lanean hasia hatxeman zuela medikuak, deusik pasatu ez balitz bezala. Eta nik, Lafittek, HERRIA astekaria asko urtez egiten ikasi dudanak, hau erran dezaket: enekin dauzkatala Lafittek ospitaletik astekari horrendako, han idatzirik, igorri dizkidan hamasei orrialde artikulu, letra, ixtorio-mixerio, mediku-solas edo irri-solasak, laguntza gisa edo, berak zioen bezala, “xoko baten betetzeko”.

Hemen bizi luze hortako lan gaitzari behako orokor bat eman behar-eta, nola has eta zer bidetarik ibil? Batetik, hobe litake erraitea ezin ongi bururatzeko lanari lotzea dela holakoa. Bestetik, zerbait garbi erran beharrez, hobe nuke naski *Iker 2* libururat igortzea euskalzalea: han, Lafitten omenaldiz 1983-an egin obra hartan, aurki ditazke, hastapenean, gure kalonje zenaren biografi pondu batzu eta haren lan ezagutuenean zerrenda luzea, euskal gai gehienez, bai euskaraz eta bai frantsesez, dela liburu, artikulu, mintzaldi, bertsu, antzerki, ipui, argitaldi ala kazetalaritza. Hots, gauza guti Lafittek nolazbait hunkitu ez duenik.

Ez naiz eginak diren lanen kopiatzen arizan, eta, bestalde, goizegi delakotz orain Lafittek utzi dokumentu metaren ikertzeko, doala hemen gainez gain gure jakintsun xaharra azken urteetan Uztaritzetik eta Euskaltzaindira, edo Pastoralara edo Antzerki, bertsu-saio, mintzaldi, besta eta ikasaldietara besotik lagundu duenaren azken behako maitekorra.

Gutiz barka, hona aipatu nahi genuzkeen pondu larrienak:

- Hiru Probintzietako umea.
- Kazetalaria.
- Euskararen kutxa.
- Kantu biltzaile ta moldatzailea.
- Jakintza guziez gosea.
- Bizi guziko erakaslea.
- Politikan ere...
- Orozgainetik apezka.

HIRU PROBINTZIETAKO UMEA

Nongo seme zen xuxen P. Lafitte? Nahastekoa ere bada. Aita Baigorri-Buztinagan sortua zuen, ofizios mugetako guarda. Ama, Marie Viela Uztariztarra. Piarres sortzen da Luhuson 1901.ko Maiatzaren 21-an. Amaren osasun eskasez, amañotan ezarriko dute Senpereko andere baten esku, gero amaren burasoetan Uztaritze Buztingorrian. Laster Urruña-Buztingorrian izanen dira, aita Herburu eta Oletarako aldakuntza izanik. Baina zortzi urtetako aitarik eta amarik gabe da, hauk 1909-an biak zendurik. Eta amaren anaia baten etxean emana, Itorrotzen.

Burasoetan suerte guti, bere osasunean ez hanbat, beharko ote da bederen Lafit-familiaren hiru "buztin-etxeetan" zerbait seinale ikusi? Baigorri Buztingatik, Uztaritze Buztingorri eta Urruña Buztingorriat ibiliko den familia horri ez ote zaio nonbait deus iraukorrik lotuko? Burasoak iragankor, egia-erran, hain gazterik joanak, baina horra haien semea, buztina bezalako, itxura txarren gatik. Bestalde, burasoz hain goizik gabetuak ez ote du Euskal-Herri osoa ukanen buraso, bederen Iparraldekoa, hiru probintziak haur haurretik jastaturik... berak egun batez haundizki zerbitzatuko dituen artean?

Zerbitzu ametsak pizten zaizko bihotz horri hain zuzen: Belokeko apezskolarat sartzen da 1912-an. Zazpi urteren buruan, baxiller da eta semenario haundian on hartua da, Baionan. Hemen du hastetik ustegabeko zerbitzu mota aurkituko: euskararen bidea, Mgr Saint Pierre euskalzale apezpikugaia gidari. Ordu arte, batzuen eta besteren meneko ibilia, erran behar da biarnesa duela parte haundi batean bere etxe-koekin entzuna. Hobe funtsean, zeren mintzaira hori ere aberastasun bat gehiago izanen baitu hain ontsa egin buru on horrek. Hain zuzen urte bat osoa emaiten ahalko dio euskarari, bere ixtudioetako abantzuari esker.

23 urtetan apez, Frantziako Tolosarat doa lizentzia egiterat. Eta 1926-an sartuko da Uztaritzeko semenarioan erakasle, hantxet eremanen baititu bere azken eritasunerainoko urteak kasik oro. Asko gauza eginez, egia-erran: bosgarrena eta aleman erakaskuntza, hirugarrena eta erlisionea, grekoa eta literatura frantsesa, eta beti euskara konduaren gaineko, bestaldeko lan mota ainitz ahanzi gabe: kazetalaritza ainitz burutarik eta asko gisatara, gerla denboran soldadu altxatua eta bestalde aipatu behar dugun egitekorik zernahi. Apezpikuak kalonje egin zuen 1961-an. Frantziako "Centre National de la Recherche Générale" sailean, zahar arrandaraino. Euskaltzaindiak urgazle hartu zuen 1928-an eta Euskaltzain Oso 1949-an. Azkenik, "Doctor honoris causa" egin zuen Euskal-Herriko Unibertsitateak Leioan 1982-an.

Hemen ikusten da hiru Probintzietarik 7-etara ere zabaldua zela aspaldian P. Lafitte.

KAZETALARIA

Gizonak baditu bere egitekoak, beharrak edo zorteak manatuzkoak. Baditu ere bere jitezko deiak. Lehenak eta bigarrenak alde bererat balinbadoatzi hobe! Holakoa da zenbait biziren suerea. Baina ainitzek bigarren hori egin behar, lehen hartarik bazterkatuz eta ebaska eta konduaren gaineko bezala. P. Lafittek, ez da dudarik, egin zuen bat eta bestearen batasuna bere bizian aspaldi hontan. Baina hastean ez ote ditu bi sailak elgarren berririk gabe erabili, bat behar zelakotz eta bestea laket zitzaio-lakotz? Nolazbait ere, bat egunazkoa eta bestea gauazkoa bezala?

Bazuen-eta Lafittek betidanik kazetalaritzarako dei bat bere baitan! Zerbait holako senditzen ote zuen Iitorrotzen 10 urtetan Eskualduna astekaria eliza-atean saltzen zuenekotz, edo, geroxago Arnegin, hango apezaren etxerat bakantzetan joaiten zelarik? Hain segur ere geroxago zitzaiokeen dei hori bere baitan sortu, Beloken zirelarik, eskolan, hasi baitziren, bereziki Donapaukeko Vogel batekin, ikasleen kazeta bat sortzen. Denbora jin, denbora joan, apeztu ondoan, hasiko dira dei berezi horren lehen fruituak agertzen: batean Baionako kazeta baten artikulua batek zuen ihardespun edo polemika ttintta batez ere tentatuko, bestean gazte batzu zituen bere bidean aurkituko kazeta bat, ordukotz doi bat ausarta, sortu nahi eta idazleak bilatzen.

Hor zituen ere, eta haiek hurbilenak, euskaldun agerkariak, hobeki erraiteko, *Eskualduna* zen orduan bakarra; euskaraz zelakotz hau, ez zitaken Lafitte alde besterik izan eta ikasi zuen goizik, *Saint Pierre* bere erakaslearekin, hartan idazten. Baina gose bat ere uzten zion apez gazteari *Eskualdunak* idaietan: errepublika, sindikalismoa, langile elkargoak, herria eta herrizaletasuna goretsiko, eskola ofizial edo berdin pribatuko euskararen itotzaileak kritikatu, gazteak akulatuko zituen kazeta baten asmoa ere bazakarkien Lafittek bere baitan eta hola zen *Aintzina* sortu, denbora berean abertzaile kotsu batekin.

Egia-erran, 1940.eko gerlak aintzinauren ditu gauzak. Lehenik *Eskualduna*, fruitu onduegi bat bezala, eroriko delakotz. Eta 1944-an, Euskal-Herria bere agerkariak gabeturik egonen delakotz. Orduan, berak joko du P. Lafitten orenak. Baziren bai, denak funtsean, astekari haren ordain bat nahi zutenak. Baina Milafrangako apeztexean bildu ziren apez eta laiko haien artean ez baitzen bat izan holako lan baten-tzat bere burua gai edo aski kuraios zaukanik, Lafitten ganat etorri ziren Uztaritzerat *Saint Pierre*, *Oxobi*, *Leon Leon*, *Zerbitzari*, *Dassance* eta besteak. Nork erran orduan 40 urteren lana hartzen zuela Lafittek bere gain? Iragan udazkenean, azaroaren 17-an, Gerezietan ospatu genituen, Euskalzaileen Biltzarraren Egunean Herria astekariaren 40 urteak. Damurik, P. Lafitte gaitzak hartua baigenuen ordukotz, eta bere Kanboko eritegitik zuen bakarrik bihotzez parte hartu.

Nork konda eta nork neur lezake zer izan den P. Lafitten 40 urte horietako lana? Zer ez dio zor Euskarak? Aste guziz, gai guziez, munduko berri mota guziez nor mintzatuko zen euskaraz, Herria izan ez balitz? Eta zer ez dio zor gure herriaren berritzaileak? Utzirik lehenengo zaharkeriak eta geldikeria bat, beti arizan baita Herria oraingo moldeen berritzeari, gure denboraren on hartzeari eta geroko leihoen zabalteari, euskara halaber berrituz, ortografia freskatuz, gauza guzietan, ahalaz, biharko bideak gogoan, baina sekulan atzokoa ukatu gabe. Azkenik, diogun ez duela Herriaren buruzagiak bere sendimenduen erroa eta zurkaitza egundaino gorde, ebanjelioa, baina denbora berean bakoitzaren errespetu osoan eta orenen libertatea zainduz.

EUSKARAREN KUTXA

Kutxa edo eltxetsi batean zer egiten da? Aurkituak oro barnerat botatzen. Ez da kutxa gauzen erakusteko aintzindegi bat: biltzeko eta gordetzeko tegi bat baizik.

P. Lafitte ikusten zuenak holako zerbait zela erran zezakeen. Beste guziak beren jakitatea eta aiseria erakutsi beharrez ari ziren tokian ere, hura ixil zegoen hamarretarik bederatzietan. Aldiz bere etxerat argibide baten galdez etortzen zitzaionarekin, ezin atertua: orduan kutxaren barnean baitzinezten biak sartuak, hantxet ar zintazketen hura eta zu, iker eta iker, jasta eta goza, ontasunaren mamian sartuak zineztenaz geroz.

Gainerateko denboran, bakartasunean zen gure ikerlea loriatzen: bil eta bil, eta bota beti kutxaren barnerat. Hortako zuen irakurtzeko errabia hura. Eritasunaren garratzenean eta pairamenean minenean entzun dugu erraiten: "Ez dut begirik hertsi gauz baina irakurtzen ari bainintzan, ez dut sofritu". Irakurtzea, kutxarat biltzea, hori P. Lafitten droga, moxkortzeraino, loak eta pairamenak ahanzteraino. Horra nola dituen denak irakurri, oro ezagutu, guziak ikasi.

Fruituak hor dauzkagu, guzien eskuko: *Hiztegiak*, Lhande ala Tournier-enak, Aranart eta beste laguntzaileak aipatuz, ez baitzuen Lafittek bere izenaren agertzeko axolarik.

Eta hor *Gramatika*, bere ezagutza guzien ondorioa hura ere, hiruetan agertua, eta oraino berriki. Ezagutza horiek, erran behar da, ez zituen liburuetan gakoak giltzatuak. Zenbat aldiz ez gaitu loriatu, eta ondarreraino, galdea egin bezain sarri, erantzuna han baitzuen prest presta, eta xehetasun guziekin gainera. Loriatu, eta guri baliatu ere, gure alferkeria eta bilatzeko nagia hainbestetan fagoratu baititu, hain errexa zelakotz iturrirat joaitea, berari galdegitea.

Holakoa zen bera. Aitortu izan digu, bekatu bat bezala naski, edo ez dakit harentzat bizio bilakatua ote zen jakiteko gose hori, hots, aitortu izan digu denbora batez osoan bazakiela hiztegia. Badakigu behintzat herri bateko eseratik beste batekorat aise pasatzen zela eta bereziki xuberotarra eta beste batzu errexki idazten zituela.

Literaturan aldiz ez du gezurra Haritschelharrek, diolarik: "*Liburutegi bat osoa zaukan kaskoan*".

KANTU XAHAR ETA BERRI

Iparralde hontako kantuez ez ditake gutiago erran. Denbora batez ikusi ditugu *L. Dassance* eta biak kantu xaharrez mintzo eta mintzo. Kantu xahar guti bide zen haiek biek ezagutzen ez zutenik. Hor ere berdin berdina zen Lafitten memoria. On zen erraiteko kantu bakoitza noizkoa zen, nongoa, nortsurena eta ooren doiñu edo aireak bazazkien. Hola zuten *Kantuz* egina, Paul *Echemendyk* notetan ezarrit P. Lafittek eman doiñuak.

Aise zituzten beraz argitaratu: *Kantuz* lehena, eta *Errepikan*, eta *Charamela* eta *Kantu Kanta Khantore*, hau, oraino berriz argitaratzeko asmotan zagoena.

Halere ez zen kantu xaharrekin egoitekoa. Bertsularitzari betitik interesatu izan da. Bazuen berak gostu berezi bat bertsulari herrikoiendako: zirtoa zalu eta pindarra zariola, gostukoa zuen Ahetzeko Mattin, eta zaukan lehengo bertsulariak holakoak zirela. Ez uste izan bizkitartean ez zuela bertsularitza landua eta ongi murriztua maite. Berak idatzi du *Koblarien Legea* liburutua eta zerbait egin ere Herria-ren bidez eta bestela bertsularitzaren alde. P. *Ithurralden Kantuak* eta bertsu asko idatzi du berak eta denbora batez bertsutan ere entsaiatu izan da.

Herria kazeta egitean ere, hainbeste urtez, nork daki zenbat bertsu agertu duen bere kazetan. Bazaukan ez zirela denak balio haundikoak baina lagundu izan ditu, berak makurrak xuxenduz, nahi zuenak ikasi. Ezen, hortan ere, beste guzietan bezala, izan da orozgainetik erakasle eta gidari.

Azkenik, erran behar da hemen, bertsularien historiaz ere berdin jakintsun zela. Mende honen hastapeneko bertsulariak, eta aintzineko mendekoak ere bazazkien nor ziren P. Lafittek: bai Lapurdiko, bai Baxenabarreko eta bai Xuberokoak, bereziki kabalkada, galarrotsak eta tobera-mustren historiarekin batean, ez baita errex denbora haietako bertsularien hatzak aurkitzea.

JAKINTZA GUZIEN ALDEKOA

Ez da jakintza guzien aldeko ez denik hain segur. Baina P. Lafittentzat gehiago erran nahi dugu titulu hori emanaz. Erran ditake ez zuela beretzat, zuen izpirituarekin, ez jakintza ez gai bat ere baztertzen.

Euskal-Herrikoek bazaukaten haren baitan leku berezia: *teatro* eta *pastoralak*, *libertimenduak*, *zirtzilak* eta besteak ezagutzen zituen. Bereziki *Xuberoan* ere omen handia zaukan Pastoralaren ezagutzan. Ez du ahalaz bat ere hutsegin. Eta Antzerkiak, berak ere idatzi ditu euskaraz parrasta bat, bai-eta frantsesez ere.

Eta gure herriaren historiaz zer erran? Ez zaukala bere burua historizale, hori egia. Baina holako izpiritu bat ez zagokeen gurea den guziari barnatik behatu gabe. Horiek hola, literaturaren ixtorioan zoan beti barnago, harek ez zakienik ez baitzen. Baina zuhurki mintzo, xuxen jakin nahi duten guziak bezala. Hala-nola etimologia-solasetan ez zen sekulan aire-buruka mintzatuko. Nahiago zuen segurtatu, eta bilatu aintzineko mendeetan nola eta zer sentsutara erabilia zen holako hitza.

Beraz P. Lafitten jakintzagurak ez zuen mugarik. Lehenik, bazauzkan bere hautzuko gaiak: *greko* mintzaira, beti ikasten ari zuela baitzion, eta *aleman* mintzaira eta filosofi gaiak eta teologi gaiak eta, hots, denak.

Aste guziz, Baionan Herria eginik etortzen zelarik, behar zuen egin bere liburutegietako itzulia, halaber Euskaltzaindiaren hilabeteko biltzarretik etxerakoan, jasan ahala liburu ekarriko baitzuen, eta ez zokoan ezartzeko baina lehen-bai-lehen zinez irakurtzeko eta ikertzeko.

Bestalde, herrian edo bere mintzairan ez izanez behar edo nahiko zituen guziak, ez zen beldur besteetarat hedatzeko ere. Behar bazen Alemaniatic ekar-araziko zuen gramatika liburu berri bat, edo espanyolezkoak bururik buru irakurriko zituen, alta ez zuelarik berak espanyolez erraiteko maneran, hitz egiten.

Izpiritu ezin mugatua, bere bizilagunek zenbat aldiz ez dute ikusi telebixtaren aintzinean, rugbiko partida bati so, edo antzerki, edo josteta bati, denetan denek zer-bait badutelakoan hartzeko.

BIZI GUZIA ERAKASTEN

Jakitatea bil eta bil ari zen izpiritu hori norentzat ari ote zen? Ez beretzat naski. Lehenik, ez baitzuen bere buruaz den gutieneko axolarik. Kanpotik ageri zuen hori: zenbat aldiz ez dute bere ikasleek eskolarat edo mintzaldi baten egiterat etortzen ikusi... bere oinetako haundiak nolazbait emanak, soineko bat erdi herrestan edo infrentzuz ezarria ez bazen, eta biloak edo bizarra... nolazbait? Baina zer munta zuen horrek, beharrenaren aldean?

Eta beharrena hau: bere irakasgaia xilo-milo gordeenetaraino berak ezagutzea lehenik, arrazoinamenduaren itzuli-mitzuliak oro eta koropilo-xilixtre guziak ikertuak izaita, berak, gero ikasleari, errespetu haundienean, jakinbeharrak eta beren baitako galdeen erantzun osoenak eskutan ezartzeko. Egien eskuratzeko moldea bestalde. Hori dio Mixel Itzainak: "Mila ixtorioz loratzen zuen bere erakaspena Lafittek eta ikaslea iratzar-arazten. Bertzalde bere jakitatea orratzetik hari bezala ateratzen zaukun, azpiko mailak berez gainekorat igortzen baginitu bezala".

Beharrena ere, erakaslearen eta ikaslearen arteko maitasun lokarri batzuz josia den maixugoa; hau dio gorago aipatu ikasle ohiak, Jean Hiriart bere lagun batekin: "Erakaslearen jakitatea errexago doa ikaslearen gogo barnerat, bien arteko hartu emanak goxotasun eta konfiantzakzkoak badira. Lafitten eta gure artekoak holakoak ziren. Ez zen haundikeriarik sendi gure erakasle maitearen aldetik".

Horra nola arizan den P. Lafitte bere bizi osoan izan duen ofizio bakarrean, 60 urtez: bai bere eskolierekin, bere mintzaldien edo beste erakasketen bidez, edo tesisa batentzat edo ikerketa batzuen gainetik etortzen zitzaizkon hainbeste gazte edo nor-nahirekin, ala irakurleekin ere... kazetalaritza, artikulua edo liburuak ez baititu nehoiz jakitate hantura bat bezala senditu, baizik adixkidetasun apalenean egin zerbitzu bat bezala. Zinez, erakasteko sortua zela erran ditake holako gizonaz.

POLITIKAN ERE...!

R. Kanblong urgazleak aipatu eta erakutsi izan ditu *Ager* eta *Herria* aldizkarietan, zertsu izan diren P. Lafitten politikako egintza eta hautu larrienak. Ez baita bere bizian jakitate maila hotzean geldituko zen gizona izan. Izpirituz bezala bihotzez denari interesatzen zen gizon hori, nola egon alabaina biziko eta munduko guduka bideetarik urrun? Jada aipatua dugu, hasteko eta bat, nola *Aintzina* errebixtan, eta muimendu antzeko hortan, zabaldu dituen lagun batzuekin bide berri batzuekin gure herriarentzat: abertzaletasuna, kooperatiba idaiak, eta, batetik bestera, europear federalisma baten idekidurak hortik hasiko zaizkigu iparralde hortan, bai-eta Lafitten politika entseguak ere frantses kontserbatismo baten zaintzaile zauden Euskal-Herriko gizonekin. Bide hortarik du segituko bere saila Lafittek, kristau demokrazian barna, haatik euskaldungoari hor bere lekua eginez, hegoaldeko P.N.V.raino, alderdi hortan bereziki adixkideak eginez, bai-eta euskaldunen aintz berexgo eta gure arteko bortizkeria deitoratzeraino.

Idaia eta hautuekin, obrak! Espainiako iraultzan eta haren ondorioz ukanen ditu hango anaiekin kurutzamenduak: *Martin Lekuona* eta *Aitzol* ongi ezagutuko ditu eta beste asko ere bai: *Euskaldunen haurrei* ongietorriaren bideak idekiko dizkiete iparraldean iraultzatik lekora Mgr Mathieu, Inchausti eta beste lagunekin, eta beste sail batzuetan (kazetalaritza, kultura) lankide eta laguntza fornitzale izanen dituen Manu de la Sota eta Telesforo de Monzonekin.

Frantses politikan eginak ahantzi gabe: gerla denboran erresistentzian parte du P. Lafittek, gerla ondoan aldiz J. Etcheverry-Aintchart, Jean Errecart, Mixel Labequerie lagunduko ditu beren entseguetan. Gero, bortitzago batzuek ausartago eta ausartegi ere agertuko direlarik haren arabera, P. Lafitte beti leial eta gutienez ixil baina nekez kontra mintzo, hauk ere herriaren alde ari diren ber, salburik bortizkeria itsu eta bidegabe batzuek kondenatuz halere ahoan bilorik gabe.

ELIZA GIZONA

Gizona erran behar genuke lehenik. Aski oldartzearekin bere bizitasunak izaki nornahik bezala, gaineratekoan konpainia gizon hobereana. Ixilik egoiten zakiena, ixiltasuna urrezkoa dela baitzeraukan baina, halako konpainian, jostakin eta arrailanta. Irria zinez maite, ezin ixildua ariko zen irri karkailaz antzerki baten aintzinean, izpiritu goxoa erakusten zuela, eta kasik haurra bezain lañoa. Ez dituzte segur ahanztiko harekilakoek kalonjearen urteburuak eta besta egunak. Deus ez zitzaion sobera hola-koen markatzeko, halakoa baitzuen xahar horrek anaitasun eta grazia bere lagun xahar eta gazteenekin berdin. Azken hauen alderat ixurki berezi bat bazuen, beti izpiritua gazte atxikitzen jakin izan duen apez horrek.

Baina ordu dugu apezaz mintzatzeko. Badut ustea, lehen lehenik hortarik hastea nahiko ote zukeen berak. Apez zaukan alabaina orozgaintetik bere burua. Hori konprenitu ez duenak ez dezake bizi hori esplika. Zorokeria litake erraitea euskararen gizona zela P. Lafitte bakar bakarrik. Hau jakin behar da: apez egin zela gazte hura lehenik. Eta euskarari lotu zela Euskal-Herrian apez izaiteko. Eta beti lehenik apez senditu duela bere burua, Uztaritzeko semenarioan, apezgai zirenen eta ez zirenen izpirituen moldatzaile suhar. Eta ere, kezka horrekin berarekin duela, biziaren ondarrerat, "Idek eta zabal bihotzak" liburuttoa idatzi, erakutsi nahiz oraingo euskalzale gazte ainitzi kristau fedearen balioa eta indarra.

Argi hortan, bestela ikusten da P. Lafitten bizitza. Apez bezala izan da erakasle, beti fedearen gatza ezarriz birbiraka bere erakaskuntzan, apez bezala kazetalaria bere bizitza guzian eta, ororen haseran bere apeztasunaren kezkak dio euskara bera aurki arazi. Ohore zitzaion berari bere kristau eta apeztasuna. Halaber, ohore zaioke elizari holako apez bat eman baitio euskal jakintzari.

Emile Larre